

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ КВАЛИМЕТРИЯНЫҢ РӨЛІ

Г.С.ЕШИМБЕТОВА*
Г.У.БАЙТАШЕВА***
Ела Ауыс КӨКСАЛ****

Түйіндеме: Бұл мақалада Қазақстан Республикасындағы білім беру сапасын бағалау мен басқару жүйесінде квалиметрия ғылымының маңыздылығы мен рөлі жан-жақты талданады. Квалиметрия — білім беру сапасын сандық және сапалық тұрғыда өлшеуге бағытталған педагогикалық құрал ғана емес, сонымен қатар білім беру жүйесінің тиімділігін арттыруға бағытталған стратегиялық құрал ретінде қарастырылады. Зерттеу жұмысының мақсаты — квалиметрияны білім беру сапасын бағалау технологиясы ретінде сипаттау, оның құрылымдық компоненттерін, әдістерін және қолдану ерекшеліктерін айқындау. Бұл мақсатты жүзеге асыру үшін ғылыми әдебиеттерге аналитикалық шолу жасалып, ұлттық және халықаралық тәжірибелер сарапталған. Сонымен қатар, білім беру ұйымдарындағы бағалау рәсімдерінің қазіргі ахуалы мен оның тиімділігін арттыруға бағытталған ұсыныстар берілген.

Мақалада Қазақстандағы білім сапасын бағалаудың ұлттық жүйесінің қалыптасу кезеңдері, оны дамытудағы нормативтік-құқықтық негіздер мен институционалдық инфрақұрылым сипатталады. Квалиметриялық әдістердің білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалауда, оқытушылардың кәсіби құзыреттілігін анықтауда және оқу орындарының қызметін тиімді басқарудағы рөлі нақты мысалдар арқылы көрсетіледі.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, квалиметриялық тәсілдерді жүйелі қолдану білім беру сапасын арттырып қана қоймай, оны халықаралық стандарттармен үйлестіруге мүмкіндік береді. Болашақта бұл тәсілдер білім беру процесін цифрландырумен ұштастырылып, тиімді басқару шешімдерін қабылдауға негіз бола алады. Квалиметрия білім беру үдерісінің сапасын нақты өлшеуге, басқаруға және дамытуға мүмкіндік беретін тиімді құрал ретінде қазіргі заманғы білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналып отыр.

Түйінді сөздер: *квалиметрия, білім беру жүйесі, сапаны бағалау, топтық сараптамалық бағалау әдісі, педагогика.*

The Role of Qualimetry in The Educational Process in The Republic of Kazakhstan

Abstract: This article thoroughly analyzes the significance and role of the science of qualimetry in the assessment and management of educational quality in the Republic of Kazakhstan. Qualimetry is not only a pedagogical tool aimed at quantitatively and qualitatively measuring the quality of education, but also a strategic tool aimed at enhancing the efficiency of the education system. The goal of this research is to describe qualimetry as an educational quality assessment technology, identify its structural components, methods, and application features. To achieve this goal, an analytical review of scientific literature is conducted, and both national and international practices are examined. Additionally, the current state of evaluation procedures in educational institutions and recommendations aimed at improving their effectiveness are provided.

The article outlines the stages of the formation of Kazakhstan's national education quality assessment system, the legal and regulatory foundations of its development, and the institutional infrastructure. The role of qualimetric methods in assessing students' academic achievements, determining teachers' professional competencies, and effectively managing the activities of educational institutions is demonstrated through concrete examples.

The research findings indicate that the systematic application of qualimetric approaches not only enhances educational quality but also aligns it with international standards. In the future, these approaches can be integrated with the digitalization of the education process, providing a foundation for making effective management decisions. Qualimetry has become an indispensable part of the modern education system, serving as an efficient tool to measure, manage, and develop the quality of the educational process.

Keywords: *qualimetry, education system, quality assessment, method of group expert assessments, pedagogy.*

* Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті, Қазақстан Республикасы, Алматы қ. ORCID 0009-0004-4341-3142, gulumira-eshim@mail.ru

**** Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті, Қазақстан Республикасы, Алматы қ. ORCID 0000-0002-1299-4896

***** Нигде Омер Халисдемир Университеті, Нигде, Түркия ORCID 0000-0001-7309-1458

Кіріспе

Қазақстан Республикасындағы білім беру сапасын бағалау мен басқару мәселелері қазіргі таңда ерекше өзектілікке ие, осы орайда квалиметрия білім беру жүйесінде сапаны кешенді түрде өлшеудің ғылыми негізделген әдісі ретінде маңызды орын алады. Қазақстан Республикасындағы білім беру үдерісіндегі квалиметрияның рөлі мәселелері бойынша көптеген жұмыстар жарияланды, соның ішінде А.Е. Әбілқасымова, К.С. Әбдиев, А.Б. Айтбаева, Ш.К. Беркімбаева, Д.И. Закирова, С.Т. Иманбаева, А.М. Кисикова, Г.Ж. Меңлібекова, А.А. Момбек, Ж.И. Намазбаева, Ш.Т. Таубаева, О.А. Решетникова және т.б. Алайда, бұл мәселенің барлық аспектілері теориялық және эмпирикалық тұрғыдан әлі толық зерттелмеген деп айтуға болмайды.

Қазақстанда, басқа елдердегідей, квалиметрия білім беру сапасын бағалау және басқару үшін пайдаланылуы мүмкін, бұл білім беру процестерін жақсартуға, стандарттарды енгізуге және мамандарды даярлау деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев білім беру саласындағы жаңа тәсілдер туралы былай деп мәлімдеді: «Бүгінгі таңда озық технологияларға, ғылым мен білімге сүйенетін елдер қарқынды дамуға қол жеткізуде. Көріп отырғанымыздай, педагогика ғылымның маңызды салаларының біріне айналды. Сондықтан бұл салада түбегейлі жаңа тәсілдер қажет. Заманауи технологияларды қолдану қысқа мерзімде білім беру жүйесін тиімді жаңғыртуға мүмкіндік береді. Біз білім беру саласын үздік халықаралық стандарттарға сәйкес дамытуымыз керек» («Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаевтың Республикалық педагогтар съезінде сөйлеген сөзі», 2025). Басқаша айтқанда, білім сапасы өте күрделі және түсініксіз ұғым. Көптеген әзірлемелер мен зерттеулер болғанымен, сапа критерийлері мен оны бағалау әдістері туралы әлі күнге дейін келісілген пікір жоқ.

Қазіргі ғылыми технологиялар мен гуманитарлық жетістіктер осы құбылыстардың барлығының негізінде адам – өзінің білімі, құндылықтары мен ұмтылыстары бар екенін шабыттандырады. Бұл процестің негізгі элементі-білім беру, ол да өзгеруі керек. Осы кезеңде білім беруде қабылданатын шаралар үш негізгі міндетті шешуі керек:

- технологиялық және демографиялық сын-қатерлер жағдайында адами капиталдың сапасын арттыру;
- технологиялық, цифрлық жаңғырту, Еңбек өнімділігі мен жұмыс орындарының өсуі үшін негіз жасау;
- өзгерістердің белгісіздігі мен шапшаңдығы жағдайында қоғамның өміршендігін қамтамасыз ету (Қазақстан Республикасының Президенті, 2023).

Бүгінгі таңда республикада білім беру сапасы мәселесі квалиметриялық тұрғыдан, яғни білім алушылардың оқу жетістіктерін мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарымен салыстыру арқылы белсенді түрде қаралуда (Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі, 2010). Алгоритмді бағалау кезінде оның педагогикалық сараптаманың бірнеше кезеңдерінен тұратын негізгі квалиметрия алгоритміне сәйкестігі ескеріледі: дайындық; жұмыс, сараптама және техникалық топтардың қызметі; сараптама нәтижелерін қорытынды талқылау және түпкілікті шешім қабылдау (Черепанов В.С 1988 :84).

Жоғары оқу орындарында білім алушылардың дайындық сапасын бағалау мәселесін зерттеу ғалымдар негізінен өз күш-жігерін теориялық және әдіснамалық аспектілер төңірегінде шоғырландырды, ал оқытушылар практикасы әдетте теориядан бөлек қарастырылатын бағалау процедуралары төңірегінде. Осылайша алынған сапаны

бағалау мұғалімнің интуитивті идеяларына негізделген және өлшеу нәтижелерінің салыстырмалылығы мен объективтілігі талаптарынан алыс. Әр түрлі оқытылатын топтардың дайындық сапасын салыстыру үшін енгізу қажет шкала жоқ. Осы кемшіліктерден құтылу үшін оқытылатын дәстүрлі бағалау құралдары мен әдістерінен бағалаудың рейтингтік жүйесіне көшу қажет; субъектілердің жасырын параметрлерін әртүрлі әрекеттерді орындаудың бақыланатын нәтижелерімен байланыстыратын арнайы өлшеу үлгілерін пайдалану жоғарыда аталған қайшылықты еңсеруге мүмкіндік береді және студенттердің дайындық сапасының бағаларын рейтингтік өлшеу нәтижелерімен сәйкестендіруге мүмкіндік береді (Ершова О.В).

«Педагогикадағы квалиметрия, - сарапшы Ш.К. Нишонов жазғандай, - білім берудің сапасы мен тиімділігін арттырудың қуатты құралы. Оны қолдану білім беру процестері мен нәтижелерін объективті бағалауға ғана емес, оларды жетілдіру бойынша негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Жылдам өзгеретін әлем жағдайында квалиметрия уақыттың қиындықтарына барабар жауап бере алатын және қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз ете алатын жоғары білікті және бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауға ықпал ете отырып, қазіргі білім беру жүйесінің қажетті элементіне айналады» (Нишонов Ш.К).

Біздің ғылыми мақаламыздың **мақсаты** Қазақстандағы білім беру сапасын бағалау технологиясы ретінде квалиметрияны зерттеу болып табылады. Мақсатқа сәйкес **міндеттер** қойылды:

- тиісті дереккөздерге қысқаша аналитикалық шолу жасаңыз;
- квалиметрияның артықшылықтарын, оның білім берудегі өзектілігін қарастыру;
- әрі қарай зерттеу бағытын анықтаңыз.

Бұл зерттеу ғылыми әдебиеттерді таңдау негізінде жүргізілді. Қолдану әдістері тарихи, сипаттау және салыстыру, сондай-ақ шолу-аналитикалық әдіс.

Педагогикалық қызмет сапасын сандық бағалау мәселесі тұрақты өзекті болып табылады. Ол тарихи шеңбермен шектеледі, бүкіл педагогикалық жүйенің дамуы аясында қарастырылады, дәуірдің рухы мен дүниетанымына, ғылыми танымның эпистемологиясына, білім беру мақсаттарына, қолданылатын оқыту әдістеріне сәйкес формаларды қабылдайды. Өзіне тән тұрақтылық пен консервативтілікке қарамастан, бақылау жүйесі үнемі жетілдіріліп отырды, бұл әсіресе қоғамдық даму тетіктері мен ілеспе білім берудің ғылыми парадигмаларының өзгеруін білдіретін үлкен уақыт кезеңдері аясында айқын көрінді.

Ғылыми дереккөздерде қазіргі білім беру сапасының тақырыбын талдаудың әртүрлі бұрыштары бар. Педагогика ғылымдарының докторы Л.В. Хведчения жазғандай: «педагогикалық квалиметрияның қазіргі теориясы білім сапасы туралы білімнің көп қырлы саласы болып табылады және адамның квалиметриясы мен жалпы білім туралы ілімге негізделген. Оның теориялық негізі өлшеу, модельдеу және математикалық статистика теориясының ережелері болып табылады, ал практикалық қолдану негізінен білім алушылар жоспарланған мақсаттарға сәйкес белгілі бір кезеңде қол жеткізген оқу-танымдық іс-әрекеттің нәтижелерін бақылау және бағалау саласында жатыр» (Хведчения Л.В 111).

Өздеріңіз білетіндей, педагогикалық доктрина ұлы чех педагог-гуманисті Я.А. Коменскийдің («Ұлы дидактика» және т.б.) еңбектерінде негізделген және баяндалған. Қазіргі заман педагогикасының негізін қалаушы Я.А. Коменскийден бастап педагогиканың ғылым ретінде негізін қалаған негізгі дидактикалық категориялар ғылыми негіздеме алады. Білім берудің мақсаттары мен мазмұнының жүйе құраушы категорияларымен қатар гуманист ғалым білім берудің сенімділігінің, оның сапасы мен нәтижелілігінің кепілін көре отырып, білімді бақылау мәселелеріне көп көңіл бөледі.

Ғалым бақылау-бағалау қызметі теориясының одан әрі дамуына ықпал еткен көптеген ережелерді әзірледі. Я.А. Коменский алғаш рет ғылыми қолданысқа «білімді есепке алу», «емтихан», «коллоквиум», «диктант» терминдерін енгізіп, университеттерге таралатын орта мектептің ережелері мен бақылау тәртібін тұжырымдады. Бақылау жүйесін модернизациялау құбылысы оның жұмсақ әрі адамгершілікке айналуында болды (Коменский Я.И. 1982: 25). Айта кету керек, оқыту мен тәрбие деңгейін бақылауға назар аударылғанына қарамастан, біз оның қазіргі мағынасында педагогикалық квалиметрия туралы айта алмадық. Сапа ұғымы ғылым мен өркениеттің дамуының жоғары деңгейін болжайды, төмен өркениет өмір сүруге қамқорлық жасайды. Сонымен қатар, Я.А. Коменскийдің жұмысын бақылау және бағалау қызметі теориясын дамыту үшін негіз деп санауға болады.

«Білім берудегі квалиметрия, – А.И. Субеттоның пікірінше, - бұл білім беру сапасы туралы ғылым: білім беру жүйелерінің жұмыс істеу және даму сапасы; оқу-тәрбие процесі, білім алушылар, оқытушылар корпусы және т.б. ол білім туралы бірыңғай ғылымның (эдукология) және объектілер мен процестердің сапасы туралы ғылымның – квалитологияның түйіскен жерінде қалыптасады» (Субетто А.И. 2009: 392).

Білім беру мекемелерінде сапа менеджменті жүйесін сәтті енгізу үшін келесі принциптер маңызды:

1. Басшылықтың жауапкершілік принциптері (авторда, XX ғасырдың 70 жылдарында, MS ISO 9000 пайда болғанға дейін сапаны басқару әдістемесін әзірлеу барысында бұл принцип «бірінші басшының принципі» ретінде тұжырымдалған). Кез-келген ұйымда, мектепте немесе университетте, аймақтық білім беру жүйесінде Сапа менеджментінің жетістігі, ең алдымен, ұйымның «бірінші басшысы» сапаның жаңа философиясы мен идеологиясын қаншалықты қабылдағанына, оның өз ұйымында сапа менеджментін енгізуге қаншалықты адал болғанына байланысты тек жақтаушы емес, сапа менеджменті.

2. Қызметкерлерді ұйымдағы сапаны басқару жүйесіне толық тарту принципі. Сапа менеджментінің жетістігі әр қызметкердің оның идеологиясына қаншалықты «енгеніне», «жетілдіру процесіне» енгеніне, ИСО 9000:2000 бойынша сапа менеджменті жүйелері ұғымдарының нақты жүйесіне қаншалықты иелік ететініне байланысты.

3. Процестерді жүйелі сәйкестендіру және басқару принципі, оны жүзеге асыруда келесі принциптермен байланысты:

- әр процестің сапасын бағалау принципі;
- сапаны жоспарлау принципі;
- «сапа жөніндегі нұсқаулықты» басқару принципі.

4. Тұтынушыға бағдарлау принципі. Сонымен, мектепке дейінгі білім беру сапасын басқару мәселесіне үндеу негізгі теориялық және әдіснамалық жорықтарда көрсетілген бірнеше кезеңдерден өтті: акмеологиялық, аксиологиялық, интегративті, квалиметриялық, процесс, синергетикалық, ситуациялық, жүйелік-белсенділік, әлеуметтік-мәдени (Королева С.В. 2018: 45).

Білім беру процесіне квалиметриялық тәсіл білім беру сапасын басқаруды; білім беру сапасын қамтамасыз ету жүйесін; оқу-тәрбие процесінің деңгейін бағалауды қамтиды (Аркаева Р.П. 2012: 38,40-39). Қазақстанда кәсіптік білім беруді құзыретті тәсілді енгізу педагогикалық қызметке бағдарланған бакалавриат студенттерінің құзыреттерін қалыптастыру және диагностикалау проблемаларын өзектендірді. Білім беру бағдарламаларын игеру нәтижелеріне қойылатын жаңа талаптар, құзыретті-бағдарланған әдістемелерді, оқыту және бақылау технологияларын әзірлеу қажеттілігі өзінің кәсіби қызметінде өз оқушыларын даярлау сапасын бағалауға және басқаруға

байланысты міндеттерді шешуге қабілетті болашақ педагогтарды даярлау мазмұнында барабар өзгерістерді талап етеді (Шихов Ю.А. 2013: 31). Топтық сараптамалық бағалау негізінде анықталған квалиметриялық құзыреттіліктің құрылымы үш компоненттен тұрады: ұйымдастырушылық-басқарушылық, бақылау-бағалау, ақпараттық-аналитикалық (Черепанов В. С. 1988: 84). Олардың таңдауы білім беру квалиметриясында сипатталған сапаны бағалау функцияларына байланысты.

Мысалы, жақында ресейлік университеттерде технологиялық білім бакалаврының құзыреттілігі (Шестакова Н. В. 2010: 41-48) жасалды, онда квалиметриялық құзыреттілік тәуелсіз құрылымдық бірлік ретінде бөлінген. Технологиялық білім бакалаврының бұл құзыреттілігі білім алушылардың даярлық сапасын бағалау және басқару бойынша табысты кәсіби-педагогикалық қызмет үшін қажетті квалиметриялық білімдердің, іскерліктердің, қабілеттердің жиынтығын білдіреді (Шихов Ю. А.: 2012: 21-23).

ҚР Ғылым және жоғары білім министрі Саясат Нұрбек дұрыс атап өткендей: «2021 жылдан бастап білім беру жүйесін кадрларды даярлаудың озық моделіне қайта форматтау мақсатында «Қазақстанның жаңа кәсіптері мен құзыреттерінің атласы» әзірленді, ол бүгінде Еңбек ресурстарын болжаудың ұлттық жүйесінің сапалы құрамдас бөлігі болып табылады. «Жаңа кәсіптер атласы» орта мектептер, техникалық және кәсіптік білім, жоғары оқу орындары үшін кәсіптік бағдарлаудың негізі, сондай-ақ жаңа кәсіптік стандарттар мен оқу бағдарламаларын әзірлеуге арналған платформа болды» (С.Нұрбек, 2025). Басқаша айтқанда, студенттердің кәсіби даярлығының сапасын арттыру қазақстандық жоғары оқу орындарының алдында тұрған аса маңызды стратегиялық міндет болып табылады және студенттерді даярлау сапасын арттыру факторларының бірі бағалаудың рейтингтік жүйесі болып табылады. Бағалаудың рейтингтік жүйесін құрудың теориялық негізі квалитология болып табылады - сапа теориясын, сапаны басқару теориясын және квалиметрияны қамтитын үштұғырлы ғылым.

Мойындаймыз, Қазақстан оның сапасына нұқсан келтіретін жоғары білім беруді жаппай оқытудың жалпы әлемдік үрдісінен ерекшелік болған жоқ. Егер 1991 жылы елде 55 жоғары оқу орны болса, 2001 жылға қарай олардың саны 182-ге жетті. Бүгінде Қазақстанның 10 мың тұрғынына 377 студент келеді. Яғни, Қазақстан Ұлыбритания (272), Германия (258), Франция (338), Жапония (222), Чехия (147), Венгрия (140), Әзірбайжан (59) сияқты елдерден озып тұр. 2011 жылы Қазақ жоғары оқу орындарында 620 мың студент оқыды. Олардың көпшілігі – 335 мың (54 пайыз) - сырттай оқытылды. Осы кезеңде техникалық және кәсіптік білім ұйымдарында білім алушылар саны 604 мыңды құрады, яғни жоғары оқу орындарының студенттерінен аз. Бүгінде республиканың білім және ғылым министрлігі Білім беру саласындағы заңнамада белгіленген талаптарға жауап бермейтін ЖОО-ларды біріктіру, біріктіру, қайта құру, сондай-ақ жабу жолымен ЖОО-лар желісін оңтайландыруды жүргізуде. Бақылау іс-шараларының нәтижелері бойынша ЖОО желісі 10 бірлікке қысқартылды (Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі, 2025). Бұл жұмыс жалғасуда.

Бұл процедуралар білім беру саласының өкілдерін шығармашылық тәсілді жүзеге асыруға жеткілікті түрде ынталандырмайды, жоғары мақсаттарға жету үшін бастаманы ынталандырмайды. Сондықтан білім беру сапасын реттеудің нарықтық және қоғамдық-кәсіби тетіктерін дамыту қажет.

Қазақстандағы білім сапасының төмендігі мәселесі өзекті болып қала береді және кешенді тәсілді талап етеді. Енді жоғарыда аталған рейтингтің тағы бір жағымсыз бөлігіне оралайық: Қазақстаннан студенттер 2020/19 оқу жылымен салыстырғанда 89,9%-ға көп шықты - бірден 115,2 мың адам. Оқудан шыққан студенттер санының өсуі үш жыл қатарынан байқалды. Мәселен, 2018/19 оқу жылында 51,8 мың студент (плюс

жылына 3,4%), 2019/20 жылы - 60,7 мың студент (плюс 17,1%) шықты. Басқа оқу орындарынан шыққандар арасында 24,7 мың студент (өткен жылмен салыстырғанда 2,6 есе көп); 22,9 мың студент ауысты. студенттер сол оқу орнында оқытудың басқа түрлеріне ауыстырылды (өсім - 2 есе); қаржылық қиындықтарға байланысты 22,5 мың студент шығарылды (бірден плюс 82,2%); 21,4 мың студент өз еркімен кетті (плюс 51,3%). Тағы 10,3 мың студент оқу тәртібі мен ішкі тәртіп ережелерінің бұзылуына байланысты (өсім - 2,6 есе), 8 мың студент - үлгерімсіздік бойынша (плюс 44,8%), 746 студент Қарулы Күштер қатарына шақырылды (плюс 0,7%), 221 студент денсаулық жағдайы бойынша (плюс 18,8%) шығарылды [18]. Басқаша айтқанда, мәселе тек мемлекеттік реформаларды ғана емес, сонымен қатар қоғамның, бизнестің және халықаралық серіктестердің қатысуын талап етеді.

Қазіргі уақытта Қазақстанның Білім Министрлігі білім сапасын бағалаудың ұлттық жүйесінің жаңа моделін әзірледі, ол елдегі білім сапасы туралы толық көрініс алуды, түрлі факторларды талдауды және есепке алуды қамтамасыз етуге арналған. ҚР Білім министрлігі Білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитетінің басқарма басшысы Д. Әбілқанова атап өткендей: «Рамка білім беру процесінің әрбір қатысушысына - ата-аналардан, білім алушылардан, педагогтерден бастап барлық буындардың басшыларына дейін – «не бағаланады?», «қашан?» және «не үшін?». Басқаша айтқанда, білім беру сапасын бағалаудың жетілдірілген ұлттық жүйесі оқушылардың білімін оқытудың әртүрлі сатыларында мониторингтеуге мектептер мен өңірлер бөлінісінде проблемаларды жедел анықтауға және шешуге мүмкіндік береді» (Комитет по обеспечению качества в сфере образования, 2024).

Басқаша айтқанда, бұл білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингін халықаралық стандарттарға сәйкестендіруге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының Білім сапасын бағалаудың ұлттық жүйесі (БСБҰЖ) білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сәйкес құрылған (Президенті ҚР, 2004). Бағдарламада білім беру ұйымдарын сырттай бағалау үшін лицензиялау, аттестаттау, аккредиттеу, саралау, орталықтандырылған тестілеу және тікелей мониторингтік зерттеулер рәсімдері көзделетіні көрсетілген. Бағдарламаны іске асыру барысында ҰҚБҰ-ның жұмыс істеуін қолдау үшін инфрақұрылым құрыла бастады. Қолданыстағы мемлекеттік білім беру және тестілеу стандарттарының ұлттық орталығына (Қазіргі Ұлттық тестілеу орталығы) жаңадан құрылған орталықтар қосылды. Атап айтқанда, білім беру сапасын бағалау ұлттық орталығы, Ұлттық аккредиттеу орталығы және біліктілікті растау және беру республикалық орталығы құрылды (ҰТО 2007). Басқаша айтқанда, ҰҚБҰ мақсаты-халықаралық білім беру кеңістігінде және еңбек нарығында отандық білім беру жүйесі мен Қазақстан Республикасы мамандарының бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін білім беру сапасына қол жеткізу.

Білім беру сапасын бағалаудың ұлттық жүйесінің негізгі міндеттері:

- білім беру сапасын оның барлық деңгейлерінде институционалдық бағалауды жүзеге асыру;
- білім берудің барлық деңгейлерінде білім алушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалауды жүзеге асыру;
- мұғалімдер мен оқытушылардың қызметіне бағалау жүргізу;
- оқыту және оқыту процесін жетілдіру;
- білім беру ұйымдарының білім беру қызметтерінің сапасына жүйелі және салыстырмалы талдау жүргізу, білім беру жүйесінің тұрақты дамуын қолдау;
- ел азаматтарының сапалы білім алуға конституциялық құқықтарын қамтамасыз ету үшін қажетті білім беру жүйесінің жай-күйі туралы объективті ақпарат алу;
- ашықтыққа қол жеткізу үшін қоғамды ақпараттандыру;

- үздіксіз білім беру жүйесінің сатылары арасындағы бағалау нәтижелерінің сабақтастығын қамтамасыз ету;

- ұлттық мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын халықаралық стандарттармен салыстыру үшін халықаралық зерттеулер шеңберінде білім алушылардың оқу жетістіктерінің салыстырмалы мониторингі (Туймебаев және т.б., 2007).

Білім беру сапасын бағалау жүйесі шеңберіндегі осы ұйымдардың функциялары мен міндеттерін қарастырыңыз.

ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі (www.edu.gov.kz) Білім және ғылым салаларында басшылықты жүзеге асыратын мемлекеттік орган болып табылады. Министрлік білім беру сапасын жалпы басқаруды, білім беру ұйымдары ұсынатын білім беру қызметтерінің сапасын әдістемелік және әдіснамалық қамтамасыз етуді жүзеге асырады. Білім беру сапасын бағалаудың ұлттық жүйесі құрылымына кіретін барлық ұйымдар Министрлікке ведомстволық бағынысты болып табылады.

Ұлттық тестілеу орталығы (www.testcenter.kz) оқушылардың, студенттердің, магистратураға, докторантураға үміткерлердің білім сапасын бақылау, білім беру жүйесінің мониторингі, Қазақстан Республикасы Жоғары оқу орындарының студенттер контингентін қалыптастыру, ұлттық бірыңғай тестілеу және талапкерлерді кешенді тестілеу технологиясы бойынша жұмыс жүргізеді. ҰТО қызметінің негізгі мақсаты Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесінде білім беру сапасын арттыруды ұйымдастырушылық-техникалық қамтамасыз ету, Қазақстан Республикасының студенттік контингентін қалыптастырудың жаңа моделін енгізу болып табылады.

Ұлттық білім беру статистикасы және бағалау орталығы қызметінің негізгі бағыттары (www.bilimstat.edu.kz) - білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық және қазақстандық салыстырмалы зерттеулерін ұйымдастыру және жүргізу; Қазақстанның білім беру статистикасын халықаралық стандарттарға сәйкестендіру; білім беру сапасын бағалаудың ұлттық жүйесін дамыту және жетілдіру жөніндегі барлық іс-шараларға қатысу.

Ұлттық білім академиясының негізгі міндеттері. Ы. Алтынсарин (www.nao.kz): білім беру жүйесін ғылыми-әдіснамалық қамтамасыз ету; мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын, оқу бағдарламаларын, оқу-әдістемелік құралдарды қалыптастыру; жалпы орта білім берудің 12 жылдық оқытуға көшуін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету; педагогика саласында іргелі және қолданбалы ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу болып табылады.

Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығының миссиясы Қазақстанның халықаралық білім беру кеңістігіне кіруіне жәрдемдесу және Болон процесінің талаптарын имплементациялау және академиялық ұтқырлықты дамыту арқылы көшбасшылық позицияға қол жеткізу болып табылады. Осы миссия аясында Орталық еуропалық жоғары білім беру кеңістігінің талаптарына сәйкес жоғары білім сапасын қамтамасыз ету мәселелерімен айналысады.

Техникалық және кәсіптік білім беруді дамыту және біліктілік берудің республикалық ғылыми-әдістемелік орталығы ТЖКБ мекемелеріне ғылыми-әдістемелік басшылықты жүзеге асыру жөніндегі барлық іс-шараларды үйлестіру жөніндегі бас ұйым болып табылады. Орта кәсіптік білім берудің өңірлік ғылыми-әдістемелік орталығы, Қазақстанның барлық колледждерінің түлектерінің білім сапасына (ҰОК) тәуелсіз бағалау жүргізеді. Пәндер бойынша ҰОК бағалары колледж түлектері үшін қорытынды аттестаттау ретінде қойылады (Абдиев, 2022).

Психология ғылымдарының кандидаты Ю. Е. Кукина дұрыс атап өткендей: «біліктілік білімі мен квалиметриялық дағдылары бар маман өзінің көрінісінің кез-

келген деңгейінде кәсіби қызметтің сапасын қамтамасыз етуге көбірек мүмкіндік алады. Қазіргі заманғы білім беру үшін жалпы білім беру мекемесінің жұмысының сапасы мен тиімділігін жан-жақты ғылыми негізделген бағалау негізінде басқару процесін жобалауға және жүзеге асыруға қабілетті басшылар бұрынғыдан да қажет» (Кукина Ю.Е. 2023:24). Осы жерден квалиметриялық құзыреттілігі мен квалиметриялық мәдениеті бар білім беру ұйымының басшысына әлеуметтік тапсырыс туындайды.

Қорытынды.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері көрсеткендей, квалиметрия қазіргі білім беру жүйесінде сапаны басқару мен бағалаудың тиімді ғылыми-тәжірибелік құралы ретінде маңызды орын алады. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінің сапасын бағалау мен оны басқару мәселелері білім беру саласындағы тиімділікті арттыруға және халықаралық стандарттарға сәйкестікті қамтамасыз етуге бағытталған маңызды қадамдар болып табылады. Квалиметрияның басты рөлі – оқушылардың оқу нәтижелерін нақты және объективті бағалауға мүмкіндік беру, сондай-ақ мұғалімдер мен оқушылардың білім жетістіктерін анықтауға ықпал етуінде.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер Қазақстан білім беру жүйесіндегі негізгі мәселелер мен кедергілерді айқындауға мүмкіндік берді. Біріншіден, білім беру сапасын бағалаудың ұлттық жүйесі қалыптасқанымен, оның тиімділігін арттыру үшін халықаралық тәжірибелерді ескере отырып, жетілдірулер қажет. Қазіргі уақытта квалиметриялық бағалау әдістері қолданылса да, олардың толық көлемде жүзеге аспайтыны байқалды. Бұл мәселе, әсіресе, оқушылардың білім жетістіктерін бағалауда, оқу деңгейін нақты көрсету және оқу сапасын жақсартуға бағытталған шаралардың тиімділігін арттыру тұрғысынан өзекті болып отыр.

Осыған байланысты, білім беру сапасын басқару мен бағалаудың квалиметриялық әдістерін тиімді енгізу білім беру жүйесінің әділдігін арттыруға және оқу процесінің нәтижелілігін жақсартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, білім беру саясатын халықаралық деңгейде сәйкестендіру және оқушылардың оқу жетістіктерін әділ бағалауға арналған жаңа құралдар мен әдістердің енгізілуі маңызды.

Қорытындылай келе, Қазақстандағы білім беру жүйесінің сапасын бағалау мен оны басқару саласында қол жеткізілген жетістіктердің негізінде әрі қарай даму үшін көп жұмыстар қажет. Жүйелі бағалау жүргізу, дұрыс шешімдер қабылдау және барлық деңгейдегі білім беру саясатын жетілдіру білім беру сапасын арттырудың негізгі шарттары болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- Tengrinews.kz. (2023, November 6). Необходимы принципиально новые подходы: Токаев о образовании. Retrieved from https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/neobhodimyi-printsipialno-novyie-podhodyi-tokaev-obrazovanii-512553/
- Министерство просвещения Республики Казахстан. (2023). Качественное образование, доступное каждому: Проект Национального доклада к I Съезду педагогов. Retrieved from https://www.gov.kz/uploads/2023/9/27/71128e33b6ede7e4525124400ce72a7c_origina1.848817.pdf
- Президент Республики Казахстан. (2000–2010). Государственные программы развития образования в Республике Казахстан. Retrieved from <http://normativ.kz/view.php?ID=14239#>; <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>
- Черепанов, В. С. (1988). Экспертные методы в педагогике: Учебное пособие. Пермь: ПГПИ.

- Ершова, О. В., Чупрова, Л. В., Муллина, Э. Р., & Мишурина, О. А. (n.d.). Квалиметрия как теоретическое основание рейтинговой системы оценки качества подготовки студентов. Retrieved from <https://applied-research.ru/>
- Нишонов, Ш. К. (n.d.). Квалиметрия в педагогике: путь к качественному и эффективному образованию. Retrieved from <file:///C:/Users/almat/Downloads/Yosh+olimlar+1702.pdf>
- Хведчения, Л. В. (2011). Педагогическая квалиметрия: историко-методологический аспект. Вестник БДУ. Серия 4, (3), 111.
- Коменский, Я. И. (1982). Избранные педагогические сочинения (Т. 1). Москва.
- Субетто, А. И. (2009). Сочинения: В 13 томах. Том 8. Квалитативизм: философия и теория качества.... Санкт-Петербург.
- Королева, С. В. (Ed.). (2018). Управление качеством в образовании: учебно-методическое пособие. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т.
- Аркаева, Р. П. (2012). Квалиметрический подход в управлении качеством образования студентов. Вектор науки ТГУ, (1), 38–40.
- Шихов, Ю. А., Шихова, О. Ф., & Юшкова, В. В. (2013). Квалиметрический подход в образовании. Образование и наука, (1), 31.
- Черепанов, В. С. (1988). Экспертные методы в педагогике: учебное пособие. Пермь: ПГПИ.
- Шестакова, Н. В., & Шихова, О. Ф. (2010). К вопросу о диагностике уровня компетенций. Образование и наука. Изв. УрО РАО, (9), 41–48.
- Шихов, Ю. А., & Юшкова, В. В. (2012). Структура квалиметрической компетенции. Высшее образование сегодня, (3), 21–23.
- PrimeMinister.kz. (2024). Саясат Нұрбек: о развитии высшего образования в Казахстане. Retrieved from <https://primeminister.kz/ru/news/sayasat-nurbek-o-razvitii-vysshego-obrazovaniya...>
- АКВОБР. (n.d.). Казахстан: система оценки качества образования. Retrieved from https://akvobr.ru/kazakhstan_sistema_ocenki_kachestva.html
- Bizmedia.kz. (2022, February 7). Казахстан — один из худших по образованию. Retrieved from <https://bizmedia.kz/2022-02-07-kazakhstan-odin-iz-hudshih-po-obrazovaniyu/>
- Bilim.expert. (n.d.). Новая модель оценки качества образования в Казахстане. Retrieved from <https://www.bilim.expert/post/...>
- Президент Республики Казахстан. (2004). Гос. программа развития образования 2005–2010 [Указ № 1459]. Retrieved from <http://normativ.kz/view.php?ID=14239#>
- Туймебаев, Ж., Балыкбаев, Т., Сагиндилов, И., и др. (2007). Нац. система оценки качества образования РК: принципы и перспективы. Астана: Сарыарка.
- Закирова, Д. И. (n.d.). Оценка качества образования в Республике Казахстан. Retrieved from <file:///C:/Users/almat/Downloads/otsenka-kachestva-obrazovaniya...>
- Абдиев, К. С. (n.d.). Нац. система оценки качества образования: инфраструктура и мероприятия. Retrieved from <https://eaoko.org/upload/journal/No2/59-69.pdf>
- Кукина, Ю. Е. (n.d.). Антропологическая модель формирования компетентности руководителя школы. Retrieved from <https://open-school.kz/>

